

156 Disputatio VII. De Restitutione in Communi.

suam corporalem, quām proximā, arque itā rem illam simpliciter sibi necessariam debet magis sibi restituere, quam alteri dare, etiam si inter illius dominus esset. Ita Cajet. Soto, Lessius, Azorius, Bonac. Amicus, Seph. à S. Greg. & alii plures.

81 Sed Scotti sententiam oppositum docentis non solum Faber, & Hispanus, ac exteris Scottis acriter defendunt, sed etiam Vasquez, Cardin. de Lugo, & plures alii, quia sūr numquam potuit illius rei dominium accquirere, aut dominum sui dominio private, etenim extrema necessitas non dat ius usurpari re alienam, & sibi appropriandi, quando ex dominus est jam in eam qualis necessitas constitutus, si ergo dominus prior jam illi re extremitate indigebat, quando sūr etiam capi illa egeret non potuit titulum necessestā rem illam ex dominio prioris dominii exegere, ut optimè inflas Card. de Lugo disp. 21. sect. 1.

Confirmatur quia ut arguit Faber disp. 50 cap. 7. nn. 23. et ex Scotti doctrina jam allata, præter iuris natura, quo creditor, & debitor sunt aequales pro illo instanti, non in extremam necessitatem devinentur, creditor habet prærogationem ratione juris gentium & domini prioris, quod habebat, & per eventum extremam necessitatis illud non amisit, sed acquirit, & in eo confirmatur ex iure natura, sicut acquirent detinens, nisi ipse creditor jam illum præhabebat, & per extremam necessitatem in eo confirmatur, ergo nulla ratio suadere potest, quod creditor ab illo jure cadere debeat, & detinens ius natura in eam rem acquirere, siquidem iam in iure natura sunt aequales, & deinde creditor ratione prioris domini debitorum superat, ac proinde detinens esse non debet conditionis, quām detinens, in ius ius magis in ea rem habere. Tamen posse non facit rem esse alterius, nisi quis fundatur in iusto titulo; sed non fundatur illa possessio in eau posito, nisi in ablatione iuſſa per sursum, aut violentiam; ergo &c. probatur minor cum Hispano in Comment. loc. cit. num. 192. Non enim dici potest fundari in necessitate extrema, quia facit rem esse possidentis, quia necessitas possidentis in eau posito non magis justificat possessionem detinens, quam necessitas domini similis, & aequalis justificat, quod habet in eam ipsam; ergo necessitas possidentis concurrente pari necessitate domini non justificat possessionem in prejudicium domini in eadē necessitate existentes.

82 Ex hoc patet fundamentum prioris sententiae; ipsa enim potius supponit falsum, nempe rem illam fieri alterius occupantis, quia in eau posito iuſſe occupat, cum simili concurrente domini, & detentor in eam necessitate nec esset tenet, nisi possidentis alterius non præjudicat, & iuri quod in eam ipsam habet, quamvis clavis solitus possidentis præjudicaret, & ratio est, quia si dominus ex propria necessitate confirmatur, ut supra dictum est; & quando idicetur, iure natura omnia esse communia, hoc est verum ex eis paribus; at in eau posito est manifesta disparitas, & creditor habet eaque ius in re sua ex lege natura, sicut debitor cum ambo in eadē necessitate veretur, & non ius habebat in eadem re iure gentium, atque ita habet idem ius natura, quod detinens, & ulterius ex iure gentium illud idem dominum habet, quod per ius natura non collitur, sed potius confirmatur, atque ideo maius ius habet, quam detinens, qui prouideat in eau iniuncte rem alienam detinet.

At Confirmatur, maior est vera in dubio, quando nimil ignoratur, quinam duorum maius ius habet in re, de qua contendit, nam in tali causa potest est conditio possidentis; & in eau nostro non est dubium, cūm certum ex dictis solus dominum habere verum rei sublatum dominum, non autem detentor, qui iniuste eam occupat, & possidet, & eius possessio in iusto titulo non fundatur, ut pater ex dictis. Ad ultimum respondet Doctor ipse, assumptum intelligentem effe de iusta defensione vita corporalis, & ad vitam eternam ordinata, non autem iniusta, unde hac ratione magis debet larvo suspendum sustinere, quam occidere supponentem, ut mortem evadat, quia conferatio vita est iniusta, conferatio autem vita suspenderis est iusta, in eau autem posito conservatio vita detinens rem alienam est iniusta, cum iniuste eam possidat, conservatio autem vita domini est iusta, quia dominus ius habet, & dominum super illam rem, non autem detentor.

ARTICULUS TERTIUS.

De causa iusta & restitutio excusantibus.

83 **A**lia qualiter præterea causa assignari solet ultra regulas artic. preced. à restitutio excusantibus, vel in eotum, vel in parvo, vel omnino, vel ad tempus, de quibus hic breviter agemus. Prima causa excusans est ignorantia probabilis, sive invincibilis facti, vel iuris quod res sit aliena; et autem in proposito ignorancia probabilis facti, si quis v.g.

rem alienam bona sibi per hereditatem acquisivisset, ignorans vero probabilis iuris est, quando ius effe obsecrum, & controversum de aliquo contractu, aut quando virtus scientia, & conscientia prædicti aliqui confundantur, quod ad restitutio nem non tenetur; contraria vero ignorantia crassi facti effe illa, quia quis emeret a pauperi, & mendico vas argenteum, vel quid aliud pretiosum, aut a militi calceum, vel pacem, quia credere debuit, vel latente dubitare, per fortunam, & rapinam ab his vendentibus sublata fuisse, ignorancia vero crassi iuris est ignorancia iuris clari, qualis est illa, qua quis ignorans non effe in eum emere rem fuisse sublata; ignorancia ergo invincibilis, seu probabilis iuris, vel facti, quando manet a restitutio nre excastrat, sicut etiam effe causa sufficiens non restituendi dubium aequaliter pro parte equalis, quod possidentis habet, quod res sibi, vel alterius potest adhiberi ad diligenter ad indagandum, in diu enī melior est conditio possidentis. Ita Arctinus ex nostris loco citato art. 2. plures alios citans.

84 Secunda causa est creditoris remissio, & debitori condonatio, quia remissio, & condonatio restitutio nre aequivalit, siquidem restitutio facienda est, ne creditoris iniuria hasc creditori condonari, & remittenti debitorum nulla sit iniuria, cum scienti, & volenti iniuria non fiat; ergo &c. Ut autem remissio sit validia, nonnulli communiter Doctores, tres habere debent conditions, quarum prima est, ut sit liberis facta abfue illa mens coactione, & fraudis, vel dolis extorsione; idcirco si creditor falsa representatione deceptus paupertas, vel necessitatis debitorum remittat, tunc remissio non est validia, quia enim ex me, & negligenter sicutem non sunt plene voluntaria, sicut est effe gratia debiti remissio, & quia ratione invalida etiam est partialis remissio debiti à creditore facta ob metum amittendi totum creditum, & ob culpm aliquam, vel fraudem debitoris. Altera conditio est, ut talis remissio non sit a iure prohibita, nam remissio a iure impedita non est valida, idcirco sicut furiosus, & pupillus donare non possunt, ita neque remittere, siquidem graviori debiti remissio recipi est quodam donatio, ac proinde illa ad valorem remissionis sunt necessaria, quia ad veram donationem requiruntur. Ultima conditio est, ut qui remittit, potest remittendi habeat, unde non valet remissio facta a prodigo curatore habente, vel a pupillo habente tutorem, nec debita patris, ant mariti validem sublata a filio familiaris, & ab uxori remitti, quia tales potestem non habent. Et sicut dilatatio restitutio a creditore facta excusat a restitutio nre statim facienda ita remissio excusat ne unquam debitor solvat, & sicut potest creditor ius suum alteri dare, sic pariter potest debitori cedere, & donare. Neque ad id requiritur, ut debitor animum restituendi habeat, & pecuniam paratam ad restituendum, ut aliqui volunt, quia ex hoc non sequeretur debitorum non effe per remissionem excidendum, inquit quamvis debitorum animus habet nunquam restituendi, licet peccaret, adhuc remissio valida effe. Ita Cajetanus, Azorius, Navarrus, Sanchez, Soto, Valencia, Bonacina, Amicus, & alii plures.

85 Tertia causa est cessio bonorum, quae fit quandoquis factetur non posse debita in integrum solvere, & id tradit bonis, si enim debito centuo Cajo, & Caju ex meis bonis tantum sibi fumar loco debet, ego liber a restitutio nre, hoc iugiter modo compensatio a creditore facta est causa sufficienter excusans debitorum a restitutio nre, quia facta tali compensatione debitorum nihil amplius retinet invito domino. Ut autem haec compensatio licet, & sine iniustitia fiat a creditore, aliquae conditio nre sunt servanda, ut communiter Doctores advertunt. Prima est, ut alter commode non possit res a creditore recuperari per Judicem, aut per petitionem debitorum factam, v. g. quia si petatur a debitor, negabatur, vel si petatur per iurisdictio nre nihil obstat, creditor, quia non habet sufficientem probationem, vel ob aliam causam, vel non nisi abque notabilis molestia, & expensis, vel inimicitia, tunc enim occulta compensatione uti potest, quia non alia via rem sibi debitan recuperare potest, secus si comode, & per viam iuris eam obtineri possit, quia tunc per non est, ut sibi eam quodammodo dicat. Secunda conditio est, ut debitor sit certus, & creditor certus rem effe sicut, quia si dubium sit, melior est conditio possidentis, nec ius haber spoliandi alium re, quam possidet. Tertia est, ut creditor non accipiat rem alienam apud possidorem existentem, debet enim compensatio fieri in re proprio possidetur. Quarta, ut abit periculum scandali, vel intamie, nam Judices huiusmodi compensationes, tamquam furta, punire solent; neque facile in foro externo admitti solent, quia occulte compensationes suspicionem aliquam furti parunt. His igitur feratis conditionibus licet fieri potest compensatio, quia nulli sit iuris, & servatur iustitia, cuius munus est pars ad aequalitatem reducere, quod si aliqua ex conditionibus allatis, viol-

Quæstio III. Articulus III.

157

Affirmant Bonacina, Lessius, Fillius, & alii, quia per huiusmodi a ius ignominiosos non tollitur obligatio naturalis restituendi, cuius opinioni etiam lex citata favere videtur, in qua apertere dicitur in pinguis fortuna restitutio nre effe facienda. Negant aliqui quia fama, & honor sunt bona Superioris ordinis; ergo debitor qui ad satisfaciendum suorum debitorum in bonis fortuna, que sunt infimi ordinis, dedit suam famam, & honorem, tantam ignominiam, & ruborem tolerando, non debet iterum ad effe ius ignominiosos debitorum obligatorum ad pinguis fortuna restituendum. Nec oblitus lex citata, quo loquitur de simplici cessione, non autem facta cum tali ignominia, & quando etiam absolute loqueretur, etiam illa ignominia supponit, falsa in foro conscientia debitorum non teneret nisi post Judicis sententiam, ut est in omnibus aliis legibus praesertim. Ita Stephanus à S. Greg. lib. 1. c. 6. n. 25. cum aliis, quia opinionem aut effe mihi, ac iuri naturali magis conformem, ac equitatem humanae, & ego quoque ita sentio, licet opposita sit communio.

86 Quarta causa, per quam restitutio nre obligatio tollitur, est praescriptionis, quod nihil aliud est, quam acquisitionis dominii rei alieni per possessionem eius certo temporis ius legibus definitum continuatum, ut dictum est disp. 3. quæst. 3. art. 2. & habetur 1. 3. ff. Usuacionibus, quod quidem acquisitionis dominii, non solum in foro externo, sed etiam in foro conscientia viri, habet exsudum debitorum a restitutio nre, ut ibidem dictum est; unde quamvis postea certo cognoscatur rem vi praescritio nre acquisitionis recipi suffice alienum, nihil amplius solvere tenetur, dummodo tamen praescritio illa est legitima, & habet conditiones iure requisitas, quas loc. cit. alignavimus & declaravimus, & hoc à iure sanctum fuit, & lites vitarentur, & non diu, & ferre semper incerta essent rerum dominia, ut dicitur in leg. c. 4. quia ratione Tullius dicebat, usucaptionem esse finem solutionis, & iuris omnium, quia nullus tenetur ad restitutio nre rei, cuius dominium habet verum tamen est ut communiter Juristi, & Canonici advertunt, minoribus, locis pisis, & Ecclesiis concedi restitutio nre in integrum autoritatem iudicis, & universaliter loquendo à restitutio nre excusat qui rem alterius acquifuit per aliquam viam dominum transferentem, inquit non solum per praescritio nre, sed etiam per ius in foro contentio nre non libetur. Ratio est, quia per hujusmodi solutionem ponitur inter utrumque debitorum, & creditorem aequalitas, quia secundum nihil iure naturali manet in conscientia adquandum; ergo &c. probatur alius assumptionis, quia creditor mei creditoris ex suppositione habet illa mea quicunque fiba a meo creditore debet, & meus creditor per solutionem à me factam liber manet à debito, quod non creditor debet. Imo addit Cardinal. de Lugo disp. 21. sect. 8. hoc non minus habere locum in foro externo, quād interno, quia si meus creditor vere debet suo creditori centum, cuicunque ego illam pecuniam summa, ex ipso quod ego illi solvo, in me transferunt, quod si adversus meum creditorem habebat, quare meus creditor tunc fit debitor meus illius summae, & per conquegens ex ipso debito meum extinguitur, nec me vexare potest in foro externo, siquidem petentem a me centum, quos debebam, possum repellere statim, eo quidem totidem ipsi mihi debet, undecimque hoc debito provenient. Ad hoc tamen requiritur, quod utrumque debitorum si eisdem qualitatibus, ut ibidem Lugo advertit, nam si ego debeo tibi centum, & tu Joanni centum debes, sed alios creditores habes anteriores, & privilegiatos, quibus prius solvere debes, quam Joanni, in tali causa ego non liber licet solvan Joanni illa centum, quia per hoc Joannes solium transfrat in me, quod ipse habebat; ipse autem non habebat ius, ut in his circumstantiis, quando tua bona omnibus non sufficiunt, solveretur ei suorum debitorum; atq; id est non ego ex iure illo in me translato excusat a solvendo tibi, quod debebam. Alii quoque causas in hac materia agitari solent a Doctribus ut v. g. an rei debita interius a restitutio nre excusat; an ingrediens in Religione libet debitorum ab obligatione restituendi; & si debitor tradat rem restituendam suo creditori per alium, eo non restituente a restitutio nre excusat; quia compotio cum Ponitio a restitutio nre excusat qui causas brevitatis causa omittuntur, & apud prefatos Auctores videri possunt.

87 Quinta causa est compensatio creditoris ex bonis debitorum, si enim debito centuo Cajo, & Caju ex meis bonis tantum sibi fumar loco debet, ego liber a restitutio nre, hoc iugiter modo compensatio a creditore facta est causa sufficienter excusans debitorum a restitutio nre, quia facta tali compensatione debitorum nihil amplius retinet invito domino. Ut autem haec compensatio licet, & sine iniustitia fiat a creditore, aliquae conditio nre sunt servanda, ut communiter Doctores advertunt. Prima est, ut alter commode non possit res a creditore recuperari per Judicem, aut per petitionem debitorum factam, v. g. quia si petatur a debitor, negabatur, vel si petatur per iurisdictio nre nihil obstat, creditor, quia non habet sufficientem probationem, vel ob aliam causam, vel non nisi abque notabilis molestia, & expensis, vel inimicitia, tunc enim occulta compensatione uti potest, quia non alia via rem sibi debitan recuperare potest, secus si comode, & per viam iuris eam obtineri possit, quia tunc per non est, ut sibi eam quodammodo dicat. Secunda conditio est, ut debitor sit certus, & creditor certus rem effe sicut, quia si dubium sit, melior est conditio possidentis, nec ius haber spoliandi alium re, quam possidet. Tertia est, ut creditor non accipiat rem alienam apud possidorem existentem, debet enim compensatio fieri in re proprio possidetur. Quarta, ut abit periculum scandali, vel intamie, nam Judices huiusmodi compensationes, tamquam furta, punire solent; neque facile in foro externo admitti solent, quia occulte compensationes suspicionem aliquam furti parunt. His igitur feratis conditionibus licet fieri potest compensatio, quia nulli sit iuris, & servatur iustitia, cuius munus est pars ad aequalitatem reducere, quod si aliqua ex conditionibus allatis, viol-

Sopra n. 173. quæst. p. 2.

DISPU.

DISPUTATIO OCTAVA DE RESTITUTIONE IN PARTICULARI.

CUM in superioribus fatis abunde de Restitutione in communis dictum sit, nunc in presenti disputatione de restitutione in particulari agendum est, & eam inter omnia bona, quae in hac vita reperiunt possunt principalem locum bona spiritualia sibi vindicent, congruum est, ut de ipsorum restitutione primo loquagmus iuxta ordinem D. nostri, qui dispus. 15. quest. 3. ad restitutionem in particulari descendens agit de damnificationis in bonis anima, & corporis, & corundem restitutione, & prius agit de bonis anima, ut nobilioribus, posita de bonis corporis; deinde cum eodem quod. 4. de bonis fama, & honoris tractabimus, & tandem de bonis fortunis.

QUESTIO PRIMA.

De restitutione facienda ob damna spiritualia.

Nonat Doctor q. 3. cit. 5. Respondeo pro intelligentia questionis, quedam sive bona anima conaturalia, & substantialia, ac ei intrinseca, ut intellectus, & voluntas, de quibus non est praefens quod, quia cum potentia anima ei realiter identificatur, sunt incorrigibiles, sicut anima ipsa, & ideo nemo potest alium in his damnificare, licet earum operationes impide possit hanc partem, & organa corporis, in quo causa de his est easdem ratio, quae de damno dico in bonis corporis. Alii sunt bona anima aquifera, ut sunt actus, & habitus; & omnino illud, quo dicimus bene operari, & ita dicuntur bona extrinseca, quales sunt habitus infusi, & acquifeta, & in his bonis morum, inquit Doctor posse aliquem damnificare proximum, vel aquifit, vel acquirendis, quorum scilicet, acquisitione impeditur, ut patet de vitiis, & peccatis, quibus virtutes aquifit corruptimur, & virtus generantur, & virtutes, que ex aliis bonis generari debentur impeditur, hanc inquam, spirituali dama proximo indirectere inferri possunt, inducendo illum ad peccandum, & ab aliis bonis avertendo, in hoc sensu dicitur quis alium damnificare in bonis anima accidentalibus indirecte, & dispositivie, licet non effectivie, & formaliter, & in hoc sensu hic est sermo de restitutione facienda ob damna spiritualia.

ARTICULUS PRIMUS.

An damnificare alium in bonis spiritualibus ad restitutionem tenetur,

Nontant communiter DD. duplicit posse aliquem ab aliо ad peccandum inducere, vel a bono opere abducere, uno modo per fraudem, vel violentiam v. gr. decipiendo illum, & decendo falsum, ita ut credat non esse peccatum quod se vera peccatum est, vel aliquam vim inferendo, aut metum, ut alter peccet, vel a bono opere retrahendo, alio modo precipibus, & futilibus sine illa fraude, vel violencia, & omnes in hoc convenienter, quod qui per vim, vel fraudem illum induxit ad peccandum, vel a bono opere retraxit, ex justitia tenetur, non solum fraudem aperire, & vim auferre, sed etiam tenetur precibus, & alia ratione congrua, & convenienter curare, ut peccato resipiscat, quia per vim, & fraudem sit alterius, & qui est causa iniusta dama tenetur ex justitia ad restitutionem dama illata. Unde qui puellam ad libidinem induxit dicendo non esse peccatum; tenetur ex justitia depreciationm auferre, quia facit contraria jus alterius, quod habet, ut non decipiatur. Convenit etiam omnes in hoc, quod qui paratum ad peccatum inducit ad actum peccandi, non tenetur ad eius emendam procurandam ex justitia, sed ex sola charitate; nam proprie, & in rigore loquendo ille non dicitur ad peccandum induci, quia jam paratus erat ad pec-

pund,

candum, unde proprius daminus ei non intulit, nec injuriam formaliter ei fecit, sed tantum materialiter, quia sciens, & volens peccavit, ut patet de meretrice publica, quae est parata se expondere cunctumque.

Tota itaque difficultas consistit in hoc, an qui sine fraude, & vi non paratum ad peccandum, confundendo, persuadendo, & rogando ad peccatum inducit tenetur legi justitia ad aliquam restitutionem sibi faciendam. Communis opinio Recentiorum est negativa; nempe taliter ad nullam teneri restitutionem ex vi justitia, sed solum lege charitatis ob fraternalm correctionem, ita ut obligatio non sit specie distincta ab ea, quam alius haberet, vel ipse quoque haberet, si non induxisset, licet sit major in eadem specific. Fundamentum est, quia volunti, & consentienti non sit iniuria, de regul. iuris in 6. sed qui sine fraude, & vi ad peccandum inducitur voluntari peccat; ergo ad nullam restitutionem tenetur, si inducens ex lege iustitia, quia restitutionis obligatio proprius loquendo oritur ex iniuria illata.

Confirmatur, quia nemo ex consilio dato sine solo ad restitutionem tenetur ex cap. Nullus est reg. iuris in 6. et quod seducens alium per consilium ad peccandum; modo non interveniat fraus, non tenetur ad restitutionem dama per peccatum illarum; alias sequentur dantem consilium alteri, ut distipit sua bona liberate, tenetur ad restitutionem illorum, quod est falsum; scient enim, & volunti nulla fit iniuria, dominus autem in cau poiso liberate bona sua dissipavit. Tamen de hoc sequetur, quod qui induceret mulierem fordidam, & profuditam pretio ad peccandum, teneretur ad eam emendandam, & extrahendam ab illo peccato, quod communiter falsum censetur, quia nullus talis in Ecclesia extat usus. Ita Soto uterque Navarrus, Sylvester, Lessius, Molina, Valentia, Azorius, Saloni, Cardinalis de Lugo, Bonacina, Capensis, Valquez, Rebello, Turrianus, Fillius, Stephanus a. S. Gregorio, & alii Recentiores.

Opposita sententia communis est apud Antiquiores, quam docet Scottus exprefit loc. citat. cum omnibus Scottis. Ricardus, Paludanus, Gabriel, Adriani, Maior, Divus Antonius, Gerlon, Angelus, & alii veteres passim docet itaque Scottus loc. cit. qui nocet in spiritualibus tenetur ad restitutionem, non quidem eadem bona spirituali conferendo, cum hoc sit impossibile, sed procurando salutem eius inducendo ipsum ad penitentiam, & persuasiblum, ac monitis ad bonum statum reducendo, quod si talis reditio non sufficiat, tenetur, & pro se orando, & per orationes aliorum cuius salutem, & conversionem procurare, & ad hoc tenetur non tantum lege iustitia, quam opinionem pluribus rationibus, & autoritatibus probant ex Doctori Higuer ibidem in Commentariis, & Faber dis. 51. c. 1. quatuor firmiores adducant. Fundamentum itaque pricipium est, quod Doctor adducit; quia bona anima digniora sunt bonis temporalibus, & ideo ut at Aug. 1. retractat cap. 9. cum virtutum bona sint maxima, plus damnificat qui in illis damnificat, quam qui in quibuscumque aliis, & per consequens plus secundum iustitiam tenetur ad restituendum proximo tale bonum, quantum sibi possibile est; unde in cap. Deteriores s. q. 1. deteriores dicitur illi, qui in spiritualibus nocent, quam illi, qui facultates, & substantialiam furantur, at, qui temporalia bona furantur ad restitutionem tenetur; ergo multo magis qui damnificant in bonis spiritualibus ad restituendum tenetur.

Respondent Adversarii hanc rationem, & auctoritatem concludere solim, esse maius peccatum inducere ad peccandum, quam furari, non tamets ex hoc sequi, quod sit actus contra iustitiam, & sic inducens ad restitutionem tenetur, sed tantum quod tenetur actiori vinculo charitatis ad restituendum dama. Sed contra, quia ut recte arguit Faber loc. cit. cum ait Pontifex deteriores esse, qui bonos mores corrumpunt;

QUESTIO I. ARTICULUS II.

parte, quam quis substantias, & pregiis diripiunt, logiuntur in eodem genere proximo peccati, non autem in genere remoto, tamen, quia comparatio non sit in diversis generibus, vel in genere tantum remoto, sed in eodem genere proximo; cum ergo Pontifex dicit, corruptores morum esse raptoribus detinaces, & raptore noceant contra iustitiam, consequenter intelligentes, & corruptores morum esse raptoribus detinaces in genere peccati iusticia, alioquin comparatio nullam efficiet.

Deinde arguit Doctor in argumentis ad oppositum quod si quis ex illo Exodi 22. ubi dicitur, quod qui seduxerit virginem, & dormierit cum ea, dorabit eam, & habebit eam uxorem; ex quo deducit Doctor, quod damnificatio virginis illata contra calumniam restituitionem castitatis requirit eo modo, quo possibile est, & quia castitas virginis seddi non potest, precipit Deus, ut restituatur ei castitas conjugalis, ergo ex iure divino inducens aliquem ad peccatum tenetur ad restituionem dama spiritualium illarum eo modo, quo possibile est. Et planum haec ratio maximè convinxit, & fundamentum adversarium totaliter destruit, quod volunti, & consentienti non sit iniuria, quia ut notat idem Faber loc. cit. virgo seducta contenta in peccatum luxurie, & deformatioen fui ipsius, qui enim virginem seducit, non cogit eam, sed vel donis, vel libebris eam inducit, & testibus ibi loquitur de simplici seductione sine vi, & fraude, nam seducens virginem per vim alia pena dannatur ibidem. Et tamen Deus precipit, ut non oblitante, quod illa voluntate consentient in peccatum, inducens eam ad peccatum tenetur ad restituionem; ergo ex hoc loco evidenter deducitur, non tantum damnificant in bonis temporalibus, sed etiam tanto magis in spiritualibus ex iustitia teneri, & non tantum ex charitate dama illarum compensare, & plane omnino irrationabile videtur dicere, ut ait Faber, quod autem aliqui per utrumque decem pnummos, etiam si voluntari volunt, peccet contra iustitiam, & ad restituionem tenetur, qui vero bona virtutum, & meritorum auctor, non peccet contra iustitiam, nec ad restituionem tenetur.

Denique secundum Adversarios, & communem opinionem, qui per vim, & fraudem alium ad peccandum induxit, vel a bono operi retraxit, non tantum contra charitatem peccat, sed etiam contra iustitiam, & ex iustitia tenetur causa erroris, & peccati removere fraudem aperiendo, & vim auferendo, & peccatum continuendo; sed non est major ratio, ut quis obligetur ad dama fraudem, aut violencia illatum, quam ex alia quacumque per se causa dama; ergo & c. Minor probatur, quia illa etiam iniuste prius alium bono tuo, & qui pretiosius est bonum eis potiori jure privatus; ergo sicut ex iustitiae in bonis fortunis oritur obligatio restituendi, & compensandi dama, ita ex iustitiae in bonis salutis, quia dictam iustitiae non magis respicit unum, quam alterum, immo plus respicit illud, in quo magis nocetur. Nec iuvat dicere volunti, & consentienti non fieri iniusticiam, qui autem ad peccatum inducit precibus, & futilibus sine vi, & fraude, voluntarie peccat. Nam qui alium inducit, ut dama inferat proximo iniuste, peccat contra iustitiam, & dama causat, quomodo cumque indicat, quamvis exercitor liberet, & volens id faciat; tum quia ut dicebamus, etiam qui usurpari utrumque solvit, liberare can solvit, & non invictus, & tamen hoc non obstat, quia usurpari ad restituionem tenetur; ergo pariter licet inducere ad peccandum sine vi, & fraude, & voluntarie peccare, tamen hoc non obstat, quia inducens adhuc ad restituendum tenetur.

Afundamentum prioris sententia neganda est minor, nam licet peccans voluntarie peccet, inducere tam ad peccandum omnino voluntaria non sicut, sed precibus importunit extorta, atque ideo talis importunit ad peccandum ille factus iustitiae pnum est; non enim censetur quippe cedere iuri suo, si aliquo modo involuntari, & renitente affectu consentiat, ut in proprio concitat, sicut enim donatio debet esse omnino libera, ut sit valida, ita quoque cessio iuris, ut iurisnull tollat. Ex quo patet falsitas fundamenti Adversariorum; voluntarie actu peccati illius, qui ad peccandum inducitur, est omnino voluntarius, sicut est voluntarius actus peccati in eo, qui ex seipso ad peccandum ante inductionem, & paratus est ad peccandum, ante inductionem, quod tamem omnino fallitur, licet enim qui inducitur sine vi, & fraude voluntarie peccet, tamem actus ille voluntarius, quo vult peccatum simplificat, et in voluntarius secundum quid, quod sufficit, ut inducens ad restituionem tenetur, nam ille peccatum non contraxit, nisi induxit, ideoque actus eius non est ita voluntarius, sicut actus illius, qui ex seipso ad peccandum se determinat, & ante inductionem paratus est ad peccandum. Ad confirmationem negatur consequentia, quia regula iuris in-

telligitur de consiliente circa aliquam rem, quae non sit peccatum, ut de contractu, vel quan contractu, v. g. de mercatura exercenda, uxore ducenta, lite movenda, & similibus; cum enim aliquis de his rebus consilium bona fide, & fini dolo, si deinde ex talis consilii executione sequatur dama exequenti, non tenetur consilens ad restituionem dama fecuti, fecus autem si dolosus tale consilium daret, ut illud dama pateretur, tunc enim ad restituionem teneretur; in proposito autem servit de pater esse perniciem, & consilens malum directe, vel indirecte, quod alii nos fieri, nisi ex talis consilio, existente fraude comittit, quia alium alias repugnat inducere in malum, & causat dama ex sequeens, unde consilens alicui, & per hoc cum inducens ad occidendum, vel furandum, vel ad bona sua dissipandum ad restituionem teneratur. Ad ultimum negatur, consequentia, & paritas, quia multa fonda, & proficit jura aucta expolita, & voluntate ad peccandum parata, ut supra dictum est, unde potius alios ad peccandum inducere, & qui cam adit, & cum ea mechanatur, occasionate tantum se habet, non autem tamquam causa impellens, & inducens, sed ut concurrens, & consequens determinationem voluntatis meretricis, non vero causa, alias rationes minoris momenti; videolatas apud Fabrum, & Hincum loc. cit.

ARTICULUS SECUNDUS.

An alium à religione extrahens ad aliquid restituendum tenetur,

Doctor q. 3. cit. in solutione ad 3. princ. breviter hoc quod sumptum resolvit, & pro resolutione notat illum, qui à Religione retrahitur, tribus modis se habere posse, nam vel etiam obligatus Religioni, ut professus, vel nondum est religione obligatus, sed ad ingressum Religionis vel jam dispositus ut Novitius, qui nondum professionem emisit, vel tandem ad ingressum Religionis est dispositus, sed tamen habitu non dum suscepit, & rursus tempore esse potest vel de restituione ipsi Religioni facienda, vel ei, qui abdicitur est à religione; & haec abdicio etiam duplicit fieri potest, vel cum fraude, & dolo, & animo nocendi religioni, aut religiose, vel sine dolo, & fraude, neque animo nocendi religioni, vel religiose, sed folidum intentione confundens proprii illius utilitati. Quo supposito convenient omnes DD. qui bono animo, & intentione impedit, & disfudat voluntem ingredi Religionem, aut ne post ingressum profiteatur, intentione nimis confundi utilitati propriae peccare, nec ad restituionem aliquam teneri religioni, aut disfido ex iustitia, & hoc docet exprefit Scottus q. 3. cit. in fine, cum ait quod si hoc fecit intentione confundi utilitati proprii illius, ut nullam tenetur restituendum. Ratio est, quia fieri potest, ut potius quis mereatur disfudendo alicui religionem, quando ex iusta causa id faceret, ut si illi, qui vult ingredi, non sit utilis Religioni, vel ob imbecillitatem, ob malam indolem, aut aliud impedimentum, vel quia parentes habent statres, & forores in gevi necessitate constitutos; & hoc etiam colligit ex Concil. Trid. sess. 2. de Regular. c. 18. ubi excommunicant omnes, qui sanctuarum Virginum, vel aliarum militum voluntatem, vel accipendi, vel voti emitendi quoquo modo sine iusta causa impeditur.

Conferatur, quia ubi non sit iniuria, aut iniustitia, ibi nullam est obligatio restituitionis ex iustitia;

at hoc casu nulla iniuria est, nam secundum sententiam eius, qui hoc potius in eius utilitate restituere, restituat, & nec etiam Religioni, cum etiam hoc in eius utilitatem vergat, nec ipsa jus aliquod acquisitum in eum, qui Religionem ingreditur velut, sicut neque in novitium, ita ut ex iustitia oritur restituitionis obligatio.

Ita tunc tota difficultas est de eo, qui malitiose, & per fraudem impedit alterum, ne religionem ingrediar, vel illum à religione extrahit, in qua ratione plures referunt Faber, dis. cit. cap. 2. opiniones, ac dicendi modos, quorum examine dimisit, ut multa in illis continente, breviter pro quodsum refolemento dicendum est ex doctrina Scotti loc. cit. extrahentes à Religione jam professum teneri restituere Religioni, sicut cap. proprietas, & dominii, si quid ex testamento, & donatione erat Religioni obvenit, quia ratione talis Religionis ius in illa bona Religioni habebat, quod per consilium alterius, seu ex illa extractione impeditur iniuste. Quod cum sit verum de bonis temporalibus multo magis de bonis spiritualibus intelligi debet, & aliorum gradus, ut Faber advertit loc. cit. qualis est utilitas doctrinae, si est vir doctus, si est eximis sanctitatis, & Religionem magis seculo horabilem reddit; & similia, un-